

Nr 3.

Av herr **Wavrinsky**, *angående skrivelse till Konungen med begäran om framläggande av förslag till livsmedelslag.*

I motion nr 6 i andra kammaren 1908 hemställde jag, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t förelägga riksdagen förslag till näringsmedelslag. Motionen hänvisades till kammarens andra tillfälliga utskott, som i utlåtandet nr 27 hemställde, det motionen ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda. Utskottets hemställan bifölls.

Då jag nu åter drar denna viktiga fråga inför riksdagens prövning, får jag återropa min kortfattade motivering 1908, utskottets utredning av frågan om *svensk* lagstiftning på detta område samt likaledes redogörelsen för *utlandets* ifrågavarande lagstiftning utan att här upprepa något därav.

Utskottets motivering för sitt avslagsyrkande lydde som följer:

»Av det ovan anförda torde framgå, att vårt land redan i lagar och förordningar, gällande dels för hela riket, dels för städerna och slutligen för vissa städer eller andra tät bebyggda orter, äger såväl beaktansvärda föreskrifter i fråga om livsmedels förarbetning, försäljning och förvaring som straffbestämmelser i fråga om förfalskning av livsmedel.

Klart är att detaljerade bestämmelser icke kunna utfärdas att gälla för hela riket. Redan vår hälsovårdsstadga är uppdelad i för stad och landsbygd skilda kapitel, men den ger ju överallt de kommunala myndigheterna möjlighet att i avseende på bland annat slakterier, korvfabriker, mejerier, matvaruhandel m. m. utfärda bestämmelser, i den mån sådana av Konungens befallningshavande fastställas.

De utländska lagar, som ovan refererats, torde knappast i och för sig vara mera effektiva än de bestämmelser, som vi äga i nu omtalade

hänseenden, om också i vårt land icke finnes någon speciell lagstiftning angående näringsmedel.

De 'exakta bestämmelser rörande renhetsbegrepp och tillåtna halten av vissa inblandningar i olika varor', som motionären framhåller såsom önskvärda, torde rörande vissa närings- och njutningsmedel kunna meddelas, men i fråga om de flesta livsmedel torde detta vara otänkbart redan på den grund, att vardagsspråkets beteckningar för dylika handelsartiklar icke äro och icke kunna vara så noggranna, att de precisera den ena eller andra varan med avseende på dennas sammansättning och övriga egenskaper, så som sker exempelvis i fråga om läkemedel, rörande vilka gällande farmakopé föreskriver noggranna bestämmelser i avseende på sammansättning, frihet från tillblandningar m. m.

Slutligen måste en lagstiftning i motionens syfte för att varda effektiv innehålla bestämmelser om *kontrollen* å födoämnen etc., över deras förarbetning, försäljning o. s. v. Införande av en dylik kontroll är förenat med stora kostnader och torde därför knappast kunna anordnas utom i våra större städer, som ju sedan länge äga i stort sett tillfredsställande kontrollanordningar. Skillnaden mellan befolkningsförhållandena och samfärdsmöjligheterna i vårt land å ena sidan samt de stora kulturländerna å andra sidan gör dessutom, att den ovan refererade utländska lagstiftningen knappast är tillämplig hos oss i fråga om möjligheten av att anordna en effektiv kontrollapparat, verksam inom skilda delar av vårt vidsträckta land.»

Jag tillåter mig ur protokollet för den 9 april oavkortat återge mina invändningar mot denna utskottets motivering.

»Utskottet säger, att det »torde framgå, att vårt land redan i lagar och förordningar, gällande dels för hela riket, dels för städerna och slutligen för vissa städer eller andra tätt bebyggda orter, äger såväl beaktansvärda föreskrifter i fråga om livsmedels förarbetning, försäljning och förvaring som straffbestämmelser i fråga om förfalskning av livsmedel.» Utskottet har i det hänseendet lämnat en utredning, för vilken jag är tacksam, och med stöd av denna utredning anser utskottet, att något vidare icke behöver härvidlag åtgöras. För mig utgör emellertid denna utredning snarare ett bevis för motsatsen. Den lagstiftning, som vi nu ha, är, synes det, så heterogen och ofullständig, att vi verkligen behöva något annat.

Utskottet åberopar sedermera, att »vår hälsovårdststadga är uppdelad

i för stad och landsbygd skilda kapitel, men den ger ju överallt de kommunala myndigheterna möjlighet att i avseende på bland annat slakterier, korvfabriker, mejerier, matvaruhandel m. m. utfärda bestämmelser, i den mån sådana av Konungens befallningshavande fastställas.» Ja, däri ligger enligt min uppfattning betydliga olägenheter, och jag skall be att med några exempel få visa, vartill detta leder.

I en kungörelse av den 11 april 1905 angående särskilda hälsovårdsföreskrifter för Stockholm stadgas böter för försäljning av mjölk med mindre än 3 procents fetthalt. Mjölk, som har lägre fetthalt, är sålunda här i Stockholm att betrakta som förfalskad och får icke tillhandahållas här. Men i Sundbyberg är sådan mjölk fullgod och får säljas, såvida den icke i annat hänseende är så underhållig, att den faller under strafflagen.

Ett annat exempel. Kakao är för närvarande utsatt för förfalskning i stor utsträckning på grund av de höga priser, som den för närvarande betingar. Kakao är en produkt av kakaobönan, som befrias från sina skal; fullt befriad från skalen kan emellertid kakao icke bli. Nu finnes i Sverige ingen bestämmelse om, huru mycket skaldelar får finnas i kakao, och detta gör, att lagskiparne icke kunna säga, om en viss kakao är mängd eller omängd. Det kan därför, om man går till väga så som utskottet förordar, inträffa, att det kan bliva så, att kakao får försälas med ända till 10 procent skaldelar i Haparanda, men däremot icke med mer än 3 procent i t. ex. Södertälje, 5 procent i Norrköping o. s. v. Om det skulle bli som utskottet tänkt sig, skulle alltså inträda ett oefterrättlighetstillstånd, som jag tror knappast skulle kunna bestå. Det blir, om jag så får uttrycka mig, så, att envar har sin egen definition å vad som menas med kakao. Det är påtagligt, att den vägen skola vi icke gå.

Enhetlighet i lagstiftningen kräves. Det är därför jag i min motion påpekat, att »exakta bestämmelser rörande renhetsbegreppet och tillåtna halten av vissa inblandningar i olika varor äro i såväl producenters och handlandes som konsumenters intresse». Den saken tror jag skall vara självklar. Jag har mig bekant, att förre generaldirektören Almén givit ut ett häfte till ledning för bedömande av upphandlingar för arméns och flottans räkning och med anvisningar om, huru varorna skola vara beskaffade. Detta utgör ett bevis för att man har behov av definitioner i detta avseende beträffande de olika näringsämnenas sammansättning.

Utskottet säger, att dylika bestämmelser »torde rörande vissa närings- och njutningsmedel kunna meddelas». Men hur skall detta kunna ske, om det icke sker genom en enhetlig näringsmedelslag? Och utskottet fortsätter därpå: »men i fråga om de flesta livsmedel torde detta vara otänkbart redan på den grund, att vardagsspråkets beteckningar för dylika handelsartiklar icke äro och icke kunna vara så noggranna, att de precisera den ena eller andra varan med avseende på dennas sammansättning och övriga egenskaper, så som sker exempelvis i fråga om läkemedel.» Ja, det medger jag gärna, men så noggranna bestämmelser behövas icke heller med avseende å näringsmedel. Jag behöver i det avseendet blott hänvisa till margarinlagen. Genom denna lag har man fått klargjort vad smör är; det blir där definierat på ett sätt, som förebygger förfalskningar, åtminstone i någon avsevärd grad. Jag undrar just, huru det skulle ha gått, om begreppet smör hade måst arbeta sig fram vid margarinets uppkomst på det sätt, att man först kallat margarinet för margarinismör och så låtit »margarin-» falla bort och det hetat »smör» alltsammans. Något sådant har emellertid icke lagstiftarne velat vara med om, utan stiftat en särskild lag för margarin och skilt detta från smör, så att dessa båda näringsämnen nu äro två olika saker. Men oaktat man sålunda vet vad smör är, kan dock inträffa svårigheter. I England har en ny lag stiftats, vilken föreskriver, att smör icke får innehålla mera än 16 procent vatten. Denna lag trädde i kraft den 1 januari i år, och den inverkar på vår smörexport på ett eklatant sätt. Det är uppenbart, att man i Sverige försäljer smör med betydligt högre vattenhalt, men om sådant smör skulle bliva exporterat till England, skulle det komma att sätta vår smörexport i en sådan ställning, att det efter mitt förmenande måste på det högsta beklagas. Skånska smörexportföreningen har också i skrivelse till regeringen anhållit, att Kungl. Maj:t ville för pågående riksdag framlägga förslag om införande av en lag, som förbjuder tillverkning och handel med smör, innehållande högre vattenhalt än 16 procent, och exportföreningen förklarar, att kraftiga medel måste anlitas för att åt vårt svenska smör bevara dess en gång vunna anseende. Det enda medlet härför är — säger föreningen — införandet av en lag i Sverige, som förbjuder tillverkning av smör med högre vattenhalt än 16 procent. Där ha vi ett talande exempel på, huru behöflig en enhetlig lagstiftning i detta hänseende är.

Utskottet hänvisar till »vardagsspråkets beteckningar». Jag har emellertid mycket litet förtroende till dessas tydlighet, och jag tillåter

mig att även i det hänseendet anföra ett litet exempel. Det säljes här något, som kallas konjak. Det skulle egentligen vara en destillering på vindruvor, men den vara, som säljes här i Sverige, är egentligen i regel — om det finnes något undantag, vågar jag icke yttra mig om — ingenting annat än brännvin med sockerkulör och någon del konstgjord essence. Så ha verkligen vardagsspråkets beteckningar varierat. På samma sätt förhåller det sig med sockerdricka. Sockerdricka skall bestå av sockerlag med tillsats av vatten, men vi veta, att i de flesta fall består sockerdrickat av vatten och sackarin utan ett spår av socker — men det kallas i alla fall för sockerdricka.

I Aftonbladet för den 2 april lästes följande notis, som är värd beaktande: »Humbug i mjöl. Nyligen berestes industriella platser i Syd-sverige av en tysk handelsresande, som överräckte ett kort till så många kvarnindustriens män, som han kunde uppsnoka. Kortet var av följande lydelse: Lübecker Holzmehlwerke. Aug. Lanckhals & C:o, Lübeck. Ueberreicht durch K. A. Gosch. Och vad ville hr Gosch? Jo, han visade fram prof på till pulver malet trä, uppblandat med träaska, vilken med stor fördel kunde användas till att uppblanda mjöl med. Storartad förtjänst, förstås, skriver en korrespondent till Sm.-P.»

Ja, det är en smart affärsman. Man börjar med att blanda upp en ringa mängd dylikt pulver i mjölet under påstående, att det är nyttigt och ökar så småningom. Jag har hört uppgivas, att en dylik försäljare skall ha förklarat, att cellulosan i träet verkar lika fördelaktigt som klibbeståndsdelar, vilka ju, såsom vi veta, äro nyttiga för matsmältningskanalerna. Om vi lämna denna sak i lugn och ro och begreppen på detta sätt få variera, var skall det då till sist sluta?

För att taga ett annat fall, vill jag erinra om, hurusom talk användes till att glätta gryn med. Det har i dagspressen förekommit artiklar därom, där denna sak utförligt refererats. Är det tillåtet, frågar jag, att göra så, och huru mycket talk får bli kvar bland grynen, utan att dessa äro mängda? Därom torde ingen kunna giva mig besked.

I gårdagens nummer av Svenska Dagbladet, tror jag det var, läste jag följande telegram från Köpenhamn: »Förfalskning av solroskakor i stor utsträckning. Upptäckt i Köpenhamns frihamn. (Enskilt till Svenska Dagbladet). Köpenhamn, lördag. Förfalskningar av solroskakor i stor utsträckning ha upptäckts i härvarande frihamn. För någon tid sedan konstaterades, att en sändning solroskakor, som kom från Svarta havstrakten, innehöll 2 procent salt i stället för den dyrare solrosoljan.

Observationerna fortsattes och det visade sig, att nästa sändning innehöll 24 procent och den tredje ända till 34 procent.» Nu ha visserligen omfattande åtgärder vidtagits för att få uttrönt, vilka fabriker det är, som tillverka dylika varor, men detta bör i alla fall vara ett giv akt för oss och visar, huru det går till i handeln med näringsmedel.

Det är ju gott och väl, att strafflagen säger, att man icke får sälja mängt för omängt, men vad menas då med mängt och omängt? Jag vill påminna om en process, som för närvarande pågår i Eskilstuna. Jag tror, att den pågått ett halft års tid, och ett halft dussin advokater ha tagits i anspråk för densamma, och väl ett lika antal kemister ha tillkallats för att förklara och bestämma, huruvida den mjölk, som saken gäller, varit förfalskad eller icke, och så vidt jag vet har man ännu icke kommit till något resultat i målet. Om vi icke ha några bestämmelser om, huru de viktigare näringsmedlen skola bedömas, komma strafflagens bestämmelser att sväva i luften.

Utskottet säger vidare — och det med en för mig förvånande säkerhet: — »Klart är, att detaljerade bestämmelser icke kunna utfärdas att gälla för hela riket». Jag vill emellertid erinra om, att utskottet självt visar, att exempelvis med giftstadgan något sådant kan äga rum. Å sid. 7 läsa vi följande två paragrafer ur nämnda stadgar: »§ 31. Ej må vara, avsedd till förtäring, till salu hållas eller försäljas, om den är omedelbart förpackad i papper eller annat omslag, som är färgat, målat, glättat eller tryckt med giftig färg eller annat giftigt ämne, ej heller i folium av annan metall än tenn eller tennfolium, vars blyhalt är större än 1 procent; dock att detta stadgande ej har avseende å te, inneslutet i originalpackning. — § 32. 1. Ej må tillverkas, till salu hållas eller försäljas kärl eller redskap för beredning, förvaring eller servering av vara, avsedd till förtäring, så vida kärlet eller redskapet är så beskaffat, att vid dess användning varan kommer i omedelbar beröring med bly, blyhaltig kautschuk eller färg, eller med emalj (glasyr), varur vid en halvtimmes kokning med fyra-procentig ättiksyra bly utlöses, eller med legering (förtening), innehållande mer än 1 procent bly, där ej legeringen använts till lödning, i vilket fall den må innehålla 10 procent bly.»

Detta visar ju, att det går mycket väl för sig att ha detaljerade bestämmelser i dylika fall, och för övrigt behöva icke bestämmelserna vara så detaljerade, när det gäller de förhållanden, jag nyss relaterat. Jag ber att få rikta uppmärksamheten på denna sak speciellt därför, att

förfalskning av livsmedel i stor skala pågår och är i tillväxt, och detta är en fara för oss, som jag här icke behöver närmare ingå på.

Till sist har utskottet yttrat sig om den kontroll, som skulle bliva nödvändig, för den händelse sådana lagbestämmelser skulle komma till stånd, som jag här förordat. Ja, det är visserligen sant, att en kontroll då skulle bliva behöflig och att den skulle komma att medföra vissa kostnader, men, mina herrar, vi ägna ju för närvarande stor omsorg i fråga om kontroll av gödningsmedel och den föda, som gives åt våra husdjur, och är det då icke skäl att vi kontrollera den föda, som utbjudes åt oss såsom näringsmedel? Jag frågar blott.

Nu kan man visserligen svara, att det blir svårt att åstadkomma detta på landet, men svårigheten är icke så stor, som man föreställer sig. Vi ha ju i städerna att tillgå sådana anstalter, våra laboratorier, kemiska stationer och dylika, och då det går för sig i Tyskland — jag har här i min hand en tysk förordning i detta hänseende, som visar, att det går bra för sig — så kan jag icke förstå, varför det icke skulle gå också här.

Näringsmedlen stiga, kan jag säga, dag för dag, i pris, och vi veta icke, om denna stegring skall upphöra eller om den icke nått gränsen, men överallt klagas över fördyrandet av våra livsmedel och på samma gång över att vi få fördärvade, uppblandade eller förfalskade varor. Kunna vi i längden låta det gå på detta sätt och nöja oss med de bestämmelser, som finnas i några enstaka förordningar och i vår strafflag och som icke sätta våra lagskipare i stånd att bedöma, om i det ena eller andra fallet en vara är tillåtlig eller icke, och skola vi låta allting utveckla sig, om jag så får säga, på lösa boliner? Jag tror icke vi böra göra det.

Jag kan icke finna mig nöjd med det slut, vartill utskottet kommit, och jag skall därför tillåta mig yrka bifall till min motion, »att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t förelägga riksdagen förslag till näringsmedelslag». Man har här emot anmärkt, att jag icke inryckt njutningsmedlen, men av min motivering framgår, att jag talar om närings- och njutningsmedel i ett sammanhang, och då jag icke kan uppdraga gränsen mellan de båda, har jag för korthetens skull kallat alltsammans för näringsmedel, såsom fallet är i andra länders lagstiftning i detta hänseende. Jag måste nämligen erkänna, att njutningsmedlen hava något näringsvärde också, och även i de njutningsmedel, mot vilka jag kämpar, nämligen spritdryckerna, finnas i viss mån näring, därför att de spara fett i människokroppens

ekonomi. De måste emellertid betecknas såsom dåliga näringsmedel, då man tar hänsyn till den skada, som de på samma gång åstadkomma.

Med detta har jag endast velat förklara, varför jag i mitt yrkande endast nämnt näringsmedel, ehuru jag även däri innefattar njutningsmedel. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion.»

På detta svarade utskottets ärade ordförande huvudsakligen genom att åberopa utskottets framställning.

»Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det är många lagar och förordningar, som gälla för hela riket, men just i avseende å bland annat hälsovården, så har det varit nödvändigt att göra så, att man fått olika föreskrifter för stad och land, detta helt enkelt därför, att det i många avseenden är omöjligt att på landsbygden tillämpa föreskrifter, som äro tillkomna just med avseende å städernas särskilda förhållanden», framhöll han.

Och för att illustrera svårigheten för en enhetlig lagstiftning på detta område framställde han den frågan om motionären kan lämna definition på vad »korv» är. Men strax därefter meddelar han, att »man i Tyskland varit så förnuftig, att man just å födoämnens tillblandning på olika sätt tagit hänsyn till de särskilda orternas uppfattning om vad exempelvis begreppet korv betecknar på en viss ort.»

Ja, varför skulle man ej i Sverige också vara »förnuftig» vid utarbetande av en närings- och njutningsmedelslag?

Rörande andra länders livsmedelslagar förklarade utskottet, att de »knappast torde i och för sig vara mera effektiva än de bestämmelser vi nu äga». Men ligger icke häri ett ovilligt erkännande av deras företräde?

Kammaren liksom utskottet fann det emellertid allt bra som det är.

Till samma uppfattning kan jag ej bekänna mig. 1908 fann jag, att den sakkunskap, som fått uttryck i utskottets utlåtande genom sin kategoriska form gjorde varje försök att under den närmaste tiden återupptaga frågan i riksdagen ändamålslost. Tiden och erfarenheten måste verka.

Vad har då tiden och erfarenheten lärt oss?

Ingenjör *Thure Sundberg*, som med statsunderstöd studerat livsmedelskontroll i Tyskland, Frankrike och Schweiz, har härom, enligt vad N. D. A. på sin tid inhämtade, inlämnat en längre berättelse till medicinalstyrelsen, innefattande bland annat några uttalanden av intresse beträffande motsvarande svenska förhållanden.

Ingenjör Sundberg anmärker, att våra myndigheter, om man från ser mjölkkontrollen, endast undantagsvis ägna någon uppmärksamhet åt den frågan, huruvida de varor vi förtära verkligen äro förfalskade.

»Orsakerna till detta förhållande synas till stor del vara att söka däri*), att livsmedelskontrollen hos oss huvudsakligen blivit en veterinär angelägenhet. Om våra kemister — i likhet med utlandets — ägnat tillräckligt intresse åt densamma, skulle vi kanske redan ägt en tidsenlig lag mot livsmedelsförfalskningar och en motsvarande kontroll. Det är icke överensstämmande med vårt lands på de flesta områden erkänt höga kultur, att vi försumma detta gebit. Exempelvis må nämnas, att Spanien i detta fall kommit före oss!

Livsmedelsförfalskningarna äro visserligen ingen nyhet för vår tid, men de spela numera en mycket större roll än förr på grund av den utvecklade livsmedelsindustrien.

De höga livsmedelsprisen inbjuda också till förfalskningar, och dessa underlättas genom den tekniska kemiens stora möjligheter.

Det är verkligen på tiden, att vi på allvar tänka på att igångsätta en verksam kontroll samt att utbilda specialister på denna uppgift. Icke minsta uppmärksamheten bör ägnas åt de varor, som vi mottaga från utlandet. Särskilt må i detta samband nämnas vinerna, ty i det stycket låta vi säkert bedraga oss.

De nuvarande förhållandena med bristande lagstiftning och kontroll betyda — fränsett andra synpunkter — ett gynnande av den icke redbara livsmedelshandeln och industrien till förfång för den redbara. Hos dem, som vilja representera den sistnämnda, måste man därför finna sympati för en reform i här åsyftad riktning.

Bästa och snabbaste sättet att få en lösning på kontrollfrågan vore onekligen, om det i hälsovårdsstadgan, som ju för närvarande är under omarbetning, bleve hälsovårdsnämnderna ålagt att utöva kontroll med avseende på livsmedelsförfalskningar (oavsett huruvida dessa förfalskningar anses vara av sanitär betydelse eller icke). Skulle så icke ske, bleve konsekvensen — då man icke får förutsätta, att livsmedelsförfalskningar kunna anses betydelselösa, även om de icke ha rent sanitär betydelse — att någon annan myndighet måste taga hand om denna kontroll. Att på detta sätt uppdelade livsmedelsundersökningarna vore emellertid synnerligen olämpligt. Det är för övrigt icke möjligt att uppdraga en bestämmd gräns mellan det ena och det andra slaget av förfalskningar; och av flera skäl, bl. a. ekonomiska, vore det icke välbetänkt att driva mer än ett slags kemiska undersökningsanstalter för livsmedel.

*) Jag anför efter N. D. A.

Emellertid, oavsett vem det närmast bör åligga att handhava kontrollen, är det att börja med ett viktigt önskemål, att mera ingående livsmedelsundersökningar i större utsträckning bli utförda. Behovet av en ny lagstiftning på detta område kommer då säkerligen snart att göra sig starkt gällande, och först när tillräckligt undersökningsmaterial föreligger, kunna efter våra förhållanden fullt anpassade normer uppställas för de olika slagen av livsmedel.»

I en annan huvudstadstidning anför samma sakkunnige rörande kontrollen i Stockholm följande:

»De stora bristerna i den svenska livsmedelslagstiftningen ha många gånger framhållits och äro även officiellt erkända. Men om lagen är bristfällig, bör man likväl icke försumma tillsynen över att nu gällande bestämmelser efterlevas. Som bekant existera åtskilliga lagliga föreskrifter beträffande handeln med livsmedel m. m. Utom hälsovårdsstadgan och strafflagens ord att det icke får säljas »ondt för gott, mängt för omängt» finnas giftstadgan, margarinförordningen, brännvinsförsäljningsförordningen m. m. Men hur övervakas männe i Stockholm efterlevnaden av dessa bestämmelser?

Det kan fastslås, att ett noggrant övervakande av hithörande bestämmelser icke är möjligt utan ett systematiskt utförande av olika slags laboratorieundersökningar. I vad på hälsovårdsnämnden ankommer är kontrollen ordnad, men nämndens skyldigheter och befogenhet äro begränsade, den har alltså egentligen icke till uppgift att beifra livsmedelsförfalskningar, för så vitt icke dessa ha direkt sanitär betydelse. Detta åligger emellertid den allmänna polisen.

Beträffande giftstadgan råder nog bland allmänheten den uppfattningen, att övervakandet tillkommer hälsovårdsnämnden, men i verkligheten har denna myndighet endast att övervaka en mindre del därav. Att i avseende på närvaro av giftiga ämnen övervaka handeln med barnleksaker, tapeter, vävnader, kosmetiska medel m. m. åligger polisen, icke hälsovårdsnämnden.

Giftstadgans par. 42 lyder: »Allmän åklagare skall med noggrannhet tillse efterlevnaden av denna stadga samt i de fall, då gift eller annat gods är att anse förbrutet, beslag därå verkställa». Men hur är en noggrann tillsyn möjlig, då polisen icke har något laboratorium till sitt förfogande för utförande av därför nödvändiga kemiska undersökningar?

Liknande är förhållandet med margarinförordningen. Man kan så-

lunda säga, att det knappast existerar någon offentlig kontroll över smörhandeln i Stockholm. Om smörförfalskning upptäcket och beifras, är detta mera tillfälligtvis och beror åtminstone i några fall därpå, att misstänkta prov stundom genom hälsopolisen inlämnas till hälsovårdsnämndens laboratorium och där undersökas. Denna sak åligger emellertid icke hälsovårdsnämnden, utan allmänna åklagaren och eventuellt andra personer.

I fråga om brännvinsförsäljningsförordningen är ganska säkert, att vissa förhållanden inom vinhandeln skulle varit väsentligt bättre, om denna förordnings bestämmelser beträffande vin på rätt sätt tillämpats, vilket innebär, att kemisk kontroll på saluhållna viner skulle utövas. För närvarande är tillståndet på detta område sådant, att en fullständig omvälvning är behövlig.

I jämförelse med utländska storstäder äro förhållandena i Stockholm med avseende på kontroll å livsmedel och andra förbrukningsartiklar (såväl vad staten som kommunen angår) oförsvarligt efterblivna. Exempelvis i Berlin har Polizeipräsidium länge haft sitt laboratorium för undersökning av »Nahrungs- und Genussmitteln sowie Gebrauchsgegenstände», dessutom finnes ett laboratorium för »hygienische und gewerbliche Zwecke», som står till stadens förvaltande myndigheters förfogande. I Hamburg finnes ända sedan 1878 ett kemiskt laboratorium och numera även det hygieniska institutets storartade laboratorier bl. a. för livsmedelsundersökningar. I Paris finnes ett stadens laboratorium med en mångsidig uppgift. Detta sorterar under polisprefekturen. Och för övrigt även i kontinentens mindre städer äro hithörande förhållanden i regeln ordnade på ett oklanderligt sätt.

Att någonting måste göras i Stockholm för att komma till ett bättre sakernas tillstånd torde vara uppenbart för var och en, som något vill sätta sig in i frågan. Hur saken lämpligen bör ordnas må överlämnas åt vederbörande myndigheter att avgöra.»

Att förfalskning av våra livsmedel pågår i mycket stor utsträckning och i ständigt växande, verkligt hotande omfång bestrider ingen med någon kännedom om denna fara. Ehuru kontrollen är så ringa äro de bevis som givas övertygande. Jag skall icke ingå på den frågan närmare utan hänvisar till handelskemistens i Stockholm John Landins arbete om »Förfalskning av närings- och njutningsmedel», offentliggjorda resultat av undersökningar, verkställda av prof. Lagerheim och dr H. Huss, samt till Stockholms stads hälsovårdsnämnds årsberättelse 1912.

I mitt anförande under debatten i Andra kammaren 1908 redogjorde jag för en del missförhållanden, och utskottets ordförande började också sitt genmäle med att talaren »skulle kunnat hålla på mycket längre om han velat fortsätta och meddela kammaren de olika slag av förfalskningar, som faktiskt förekommo i marknaden. Det är alldeles klart och utskottet har icke heller förnekat detta; ingen annan lärer väl heller kunna förneka det». Jag betraktar därför den saken såsom fullt konstaterad.

Den avgörande frågan är denna: är vår nuvarande lagstiftning tillräcklig och tillfredsställande för sitt ändamål, vilket 1908 års tillfälliga utskott kategoriskt ville fastslå.

För att belysa denna fråga skall jag återgiva en artikel i Kemi och Bergsvetenskap, Teknisk Tidskrift nr 86 för september 1915.

»Om några rättegångar angående livsmedelsförfalskning.

Det är sällan svenska domstolar hava att behandla mål angående förfalskade födoämnen och njutningsmedel, i synnerhet om man undantager mjölk. Emellertid är det ingalunda så väl beställt, att detta förhållande beror på, att förfalskade livsmedel sällan skulle förekomma hos oss, utan förklaringen är naturligtvis den, att kontrollen och lagstiftningen beträffande livsmedel är ett högeligen försummat område. Briserna härvidlag hava under de senaste åren många gånger framhållits, även i officiella skrivelser, och underströkos i ett utskottsutlåtande vid den senaste riksdagen.

För att med exempel ur verkligheten belysa de nuvarande förhållandena på ifrågavarande område, skola här omnämnas utslagen i några mål, vilka anhängiggjorts vid Stockholms rådsturätt och som grunda sig på undersökningar, utförda vid stadens hälsovårdsnämnds kemiska laboratorium. Rättegångarna hava tillkommit på så sätt, att kemisten inlämnat rapport över utförda undersökningar till hälsovårdsnämnden, som i nedannämnda fall efter fattat beslut överlämnat handlingarna till överståthållareämbetet för polisärenden. Denna myndighet har därefter föranstaltat om åtal.

Mål angående bärsaft (slutförda i dec. 1912). Åtalen gällde tre tillverkare, enär i dessa fall de påsatta etiketterna syntes vara avsedda att vilseleda köparen ifråga om varans beskaffenhet.

En av dessa tillverkare hade försett sitt fabrikat av körsbärssaft

med ett intyg av en handelskemist, varav framgick, att proven befunnits »fria från giftiga metaller, främmande färgämnen, konstgjorda eterarter eller andra främmande beståndsdelar samt utgjordes av med rörsocker försatta oblandade naturliga bärsaften». Härmed försäkrades alltså, att den oblandade bärsaften endast försatts med rörsocker. Saften innehöll emellertid »glykos» (stärkelsesirap). Rådsturättens utslag innehåller, att, ehuru väl svaranden erkänt, att »glykos» blivit tillsatt, »likväl och som förfarandet att försälja på ovan beskrivna sätt tillverkad saft med etiketter av angivet innehåll icke kan anses som förseelse mot stadgandet i 22 kap. 13 §, 2 mom. strafflagen* samt berörda förfarande icke heller eljes är med ansvar i lag belagt, finner rådsturätten åklagarens i målet mot svaranden förda ansvarstalan icke kunna bifallas».

En annan tillverkare hade försålt produkter under benämningarna »prima sockrad hallonsaft», »prima sockrad körsbärssaft» etc., vilka utgjordes av med tjärfärgämne färgade konstprodukter med hög »glykos»-halt. Utslaget lyder: »Som det förfarande, vilket i målet lagts svaranden till last, icke är av beskaffenhet att enligt lag medföra ansvar, finner rådsturätten åklagarens i målet mot svaranden förda ansvarstalan icke kunna bifallas.»

Den tredje tillverkaren, som är bosatt i landsorten, hade till Stockholm försålt med tjärfärgämne färgade konstprodukter, kallade »prima hallonsaft» etc. samt försedda med inskriptionen: »Hushållskokad ren natursaft garanteras». Denne skyllde beträffande sistnämnda inskription på felexpediering samt blev likaledes frikänd.

Dessa utslag hava icke överklagats, vilket torde få tydas så, att allmänna åklagaren ansett detta icke kunna leda till bättre resultat.

Mål angående förfalskat smör. Två skilda gånger hade påvisats, att en handelsidkerska i Västergötland till Stockholm i parti försålt margarinblandat (starkt kokosfett- och mjölkhaltigt) smör såsom smör. Allmänna åklagaren yrkade, att säljaren måtte fällas till ansvar för brott, som omförmåles i 22 kap., 13 §, 2 mom. strafflagen, alternativt till ansvar för förseelse mot k. förordningen angående kontroll å tillverkningen av margarin m. m. av den 13 okt. 1905, enär de levererade smörpartierna, ehuru hänförliga till margarin, icke varit försedda med beteckning, som föreskrefves i nämnda förordning.

* Detta stadgande lyder sålunda: »Lag samma vare» (straffes med böter eller fängelse), »där man säljer eller annorledes emot vedergällning föryttrar ont för gott, mångt för omänt eller det, varuti man vet fel vara, utan att sådant uppenbara; — —»

I rådsturättens utslag den $\frac{5}{1}$ 1915 heter det: »I målet är väl utrett, att tilltalade handelsidkarskan A. T. B., vilken uti sin i V. i Västergötland belägna affär idkar försäljning av smör och margarin, varvid i förekommande fall smöret ompackas och omarbetas av likaledes tilltalade handelsbiträdet A. E. B., till handlanden J. här i staden den 12 och 23 sistlidne sept. i kommission försålt två partier smör, det ena om 65 à 70 och det andra om 100 kg., vilka befunnits uppblandade med betydande mängder främmande ämnen, sannolikt växtmargarin. Men enär det mot de tilltalades nekande genom den i målet förebragta utredningen icke kan anses lagligen styrkt, att de tilltalade uppsåtligen på angivet sätt mängt sagda smörpartier eller eljest gjort sig skyldiga till förseelse i av åklagaren angivet hänseende, alltså finner rådsturätten åklagarens i målet förda talan icke kunna bifallas».

Allmänna åklagaren har överklagat detta utslag, och klämman i Svea hovrätts utslag den $\frac{17}{3}$ 1915 lyder sålunda: »— I besvären har Stendahl yrkat ändring i rådstuvurättens utslag så vitt angår påståendet att A. T. B. måtte fällas till ansvar för förseelse mot ovanberörda kungl. förordning den 13 okt. 1905. Kungl. hovrätten har tagit i övervägande vad handlingarna sålunda samt i övrigt innehålla, och enär ifrågakomna varupartier till J. levererats såsom smör, samt vid sådant förhållande A. T. B. icke kan läggas till last, att hon med desamma icke förfarit i enlighet med föreskrifterna i den av Stendahl åberopade förordningen, finner kungl. hovrätten ej skäl göra ändring i rådstuvurättens utslag såvitt det överklagats.»

Det är att förmoda, att åklagaren icke nöjt sig med detta utslag.

Mål angående med konstgjort invertsocker förfalskad honung. Honung av det ifrågavarande slaget hade av en handlande D. i Lund försålts till olika handlande i Stockholm. Säljaren ägde icke någon bi-gård, utan importerade honung samt sålde sådan under benämning: »Äkta slungad honung. Biodlarnas honung. Bigården, Lund.» Den av honom använda etiketten utgjordes av Sveriges allmänna biodlare-förenings äldre etikett (med obetydlig förändring), som han tillägnat sig genom att inregistrera densamma, vilket föreningen hade försummat att göra. De sex undersökta hithörande proven, av vilka ett blivit ingående undersökt och vilka samtliga gävo starkt positiv Feches reaktion, men innehöllo diastas, voro dels tagna ur två partier honung — det ena å 1,000 kg. — dels inköpta i en speceriaffär. Det må nämnas, att D. inför

rätten förnekat, att de sistnämnda proven härstammade från honom, ehuru väl de voro försedda med hans inregistrerade etikett.

I rådsturättens utslag (den $16\frac{1}{2}$ 1915) heter det:

»Enär såsom vittne hörde ingenjören S. måste anses vara angivare och sålunda jävig att i målet vittna, varder med bifall till svarandens, handlanden D., därom framställda yrkande S. förklarad för återgångsvittne och hans vittnesmål fränkänt kraft av laga bevis.»*

»Vidkommande härefter själva saken, så när det icke mot svarandens bestridande kan anses ådagalagt, att svaranden, på sätt åklagaren påstått, vid fullgörande av i målet avsedda leveranser av honung gjort sig skyldig till bedrägligt förfarande, alltså varder åtalet av rådsturätten ogillat, men skall svaranden själv vidkännas sina rättegångskostnader.»

Detta rådsturättens utslag var emellertid icke enhälligt. Allmänna åklagaren har överklagat detsamma, men hovrätten har ännu icke givit sitt utslag.

Mål angående med »glykos» (stärkelsesirap) förfalskad honung. Den ifrågavarande honungen hade av en handlande R. H. i Stockholm försålts dels till andra handlande, dels i hans egen affär. Honungen var försedd med etikett »Extra fin slungad honung från L. F. H:s bigård, R.» L. F. H. är biodlare, ordförande i en kretsförening av Sveriges allmänna biodlareförening, och R. H. är dennes son. Den senare har uppgivit, att han olovligen använt faderns namn å sin förfalskade vara, samt, som av nedanstående framgår, erkänt, att han blandat honungen med »glykos».

Rådsturättens utslag (den $10\frac{1}{3}$ 1915) lyder: »Ehuru svaranden, handlanden R. H., erkänt, att han under hösten 1914 här i staden försålt med glykos blandad honung, förvarad i burkar åsatta etiketter, i vilka burkarnas innehåll uppgivits vara extra fin slungad honung, likväl och som svaranden genom sitt berörda förfarande ej kan anses hava gjort sig skyldig till förbrytelse, som avses i 22 kap., 13 §, 2 mom. strafflagen, finner rådsturätten åklagarens mot svaranden förda talan icke kunna bifallas». — I likhet med det närmast föregående är detsamma överklagat.

* Här må anmärkas, 1:o) att S. utfört den till grund för åtalet liggande undersökningen av honungen och däröver avgivit rapport till hälsovårdsnämnden, 2:o) att en kemist i Malmö, utan att hava undersökt honungen i fråga, lämnat svaranden ett par i handlingarna intagna utlåtanden, 3:o) att hälsovårdsnämndens laboratorium i anledning av detta utslag anmodat en utomstående, sakkunnig person att undersöka ett ur ett av ifrågavarande honungspartier uttaget nytt prov, och har denne bestämt uttalat, att honungen är försatt med riklig mängd konstgjort invertsocker.

Kan man säga, att den svenska folkhälsan med sådan lagstiftning är skyddad mot den oerhört sig utbredande livsmedelsförfalskningen?

Härom yttrar prof. T. Thunberg i sin tidskrift Hygienisk Revy under rubrik Vår oeffterrättliga näringsmedelslagstiftning: »Ständigt måste det upprepas, att vi här i Sverige äro på efterkälken med vår näringsmedelslagstiftning. Vi sakna ej endast en systematisk kontroll av våra näringsmedel, utan även lagbestämmelserna mot förfalskningar på detta område äro otidsenliga. Visst ha vi en grundläggande bestämmelse, som med böter eller fängelse straffar, »där man säljer eller annorledes emot vedergällning föryttrar ont för gott, mängt för omängt eller det, varuti man vet fel vara, utan att sådant uppenbara». Men i många fall synes den bestämmelsen på ett för lekmanen ofattligt sätt vara oanvändbar.»

* * *

Att uppfattningen beträffande behovet av en livsmedelslag grundligt ändrats sedan andra kammaren 1908 avböjde mitt yrkande i detta ärende framgår framför allt därav, att medicinalstyrelsen i september 1913 ingick till Kungl. Maj:t med en framställning om vidtagande av åtgärder för åvägabringande av en lagstiftning mot livsmedelsförfalskning. Någon åtgärd i detta syfte har emellertid ej av Kungl. Maj:t vidtagits.

Med anledning av motion i andra kammaren, nr 92, av herr Magnusson i Skövde beslöt riksdagen anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utarbeta förslag till bestämmelser, varigenom tillverkare av frukt- och bär-safter, frukt- och bärviner, läskedrycker, fruktmarmelader, lemonadpulver och likartade surrogat åläggas att antingen genom anbringande å salu-hållen vara av etiketter, varå förutom tillverkarens namn angivas de ingredienser, varav respektive varor äro tillverkade, eller annorledes medverka till förhindrande av naturprodukters förväxlande med konst-produkter, ävensom att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga de åtgärder i övrigt, som i ärendet kunde anses erforderliga. Andra kammarens andra till-fälliga utskott fäste i motiveringen till sitt utlåtande nr 2 uppmärksam-heten »på det sedan länge trängande önskemålet om åstadkommande av en effektiv lagstiftning mot livsmedelsförfalskning i allmänhet» och be-lyste frågan om sådan lagstiftning beträffande vissa slag av livsmedel — frukt- och bär-safter — med kompetenta bedömares utlåtanden, till vilka hänvisas.

Nu kan det tyckas att härmed vore nog gjort från riksdagens sida för åstadkommande av en tillfredsställande livsmedelslag. Men riksdagens beslut i fölger anledning befara, att den enhetliga lagstiftning, vartill jag i min motion 1908 syftade, ej skall i största möjliga utsträckning sättas såsom mål.

Den ömtåliga punkten är kostnaderna för kontrollen. Utskottet 1908 hänvisade särskilt härför samt att kontrollen försvåras av vårt lands utsträckthet. Det är sant. Men frågan är vad nationen utan denna kontroll får släppa till i förlorad hälsa och kraft. Vårt utsträckta läge är en svårighet också för vårt försvar mot yttre fiender. Men vi bjuda ändock till att värna oss mot dem till det yttersta.

Naturligtvis möta stora svårigheter på landsbygden. Men då det gäller en så landsviktig angelägenhet som den ifråga, måste dessa svårigheter övervinnas så gott man kan. Jag upprepar, man måste energiskt och målmedvetet gripa försvaret mot våra inre fiender an. I Tyskland är exempelvis näringsmedelskontrollen på landet genomförd. I Ch. Ztg. 1906, sid. 885 läses:

»Nach Verfügung des preussischen Ministers des Innern sollen die Regierungspräsidenten die Landräte, und diese wieder die ihnen unterstellten Polizeiorgane und namentlich auch die Gendarmen anweisen in bestimmten Abschnitten regelmässig bei sämtlichen Nahrungs- und Genussmittelfabrikanten und -händlern Warenproben zu entnehmen und diese dem nächstliegenden chemischen Untersuchungsamt zur Kontrolle einzusenden.»

Betydelsen av en effektiv näringsmedelslagstiftning är emellertid icke blott av hygienisk utan i dessa tider mer än någonsin av ekonomisk natur. Nu då prisstegringen på nästan alla livsförnödenheter åstadkommit utbredd nöd och för stora skaror betyder svält, hur orättfärdigt är det icke att samhället ej kraftigt söker skydda mot uppskörtning av snikna, omåttligt vinningslystna, som avyttra förfalskade varor, varigenom vid köp efter vikt för den i bästa fall odugliga, i mycket stor utsträckning ytterst skadliga delen av varan får betalas samma pris som för den dugliga.

Det är upprörande, att en sådan orättfärdighet kan tolereras, att sådana handlingar ej äro åtkomliga av lagen på grund av otidsenlig lagstiftning.

Och hur demoraliserande verkar ej detta låt-gå-system ur köpmanssynpunkt. Den i ordets fulla bemärkelse mördande konkurrensen, som

dessa förfalskare underhålla, måste förleda de samvetsgranna fabrikanterna och köpmännen att antingen följa det dåliga exemplet eller också att ligga under i konkurrensen.

Varthän detta leder i längden kan man lätt tänka sig.

I detta sammanhang torde det vara av betydelse att påpeka, vilken vinst det skulle bereda den köpande allmänheten, om en hel del livsmedelsprodukter, exempelvis ägg och bröd, som nu säljas styckvis, såldes efter vikt. Därigenom skulle också kontrollen underlättas.

På grund av det ovan anförda får jag därför hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt förelägga riksdagen förslag till livsmedelslag.

Stockholm den 15 januari 1916.

Edvard Wavrinsky.